

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/67770>

Please be advised that this information was generated on 2017-12-06 and may be subject to change.

Col: 0804.21

Date: 10 april 2008

From: Peter-Arno Coppen <P.A.Coppen@let.ru.nl>

Subject: Col: 0804.21: Linguïstisch Miniatuurtje CXXIII: De lijdzame persoon

Linguïstisch Miniatuurtje CXXIII: De lijdzame persoon

Er wordt wat afgediscussieerd op het internet. Bijvoorbeeld op <http://www.taalkundeforum.nl>, onderdeel van <http://www.wetenschapsforum.nl>. Op 7 april 2008 stelde een lezer een vraag over twee zinnnetjes die de gebeurtenis beschrijven dat iemand jou slaat. Je zou dan kunnen zeggen *Ik onderga het slaan*, maar kun je ook zeggen *Ik onderga het geslagen worden*? De lezer had hierover een discussie tijdens de afwas met zijn broer, die beide zinnen prima vond. De lezer zelf vond iets raars aan de zin *Ik onderga het geslagen worden*, maar kon er niet precies de vinger opleggen wat er nou vreemd was.

De wetenschappers van <http://www.wetenschapsforum.nl> kwamen al snel op de proppen met de term "dubbel passief". *Geslagen worden* is een lijdende vorm, en met *ik onderga iets* druk je eigenlijk hetzelfde uit. Daarom is *ik onderga het geslagen worden* vreemd. Het is dubbelop. Dat klinkt aannemelijk, en de bijval was dan ook algemeen. Maar is dat wel terecht?

Het is in ieder geval duidelijk dat de constructie *Ik onderga iets*, met op de plaats van *iets* een nominalisatie, geen alternatieve vorm van het passief is. Die gedachte is eenvoudig te weerleggen met de observatie dat je bijvoorbeeld op de plaats van *iets* de nominalisatie van een naamwoordelijk gezegde kunt hebben: *ik onderga het ziek zijn*, *ik onderga het oud worden*. Naamwoordelijke gezegdes kunnen niet gepassiviseerd worden, dus de constructie met *ondergaan* is zeker geen syntactisch passief.

Ook de hypothese dat *ik onderga iets* strijdig zou zijn met de nominalisatie van een lijdende vorm kan onmiddellijk gefalsifieerd worden. Ervaringswerkwoorden als *storen* en *amuseren* kunnen best voorkomen in de constructie, maar alléén met een passief hulpwerkwoord. Je kunt niet zeggen *ik onderga het storen* of *ik onderga het amuseren*, maar wel *ik onderga het gestoord worden* en *ik onderga het geamuseerd worden*.

Dat roept de vraag op: wat kan er dan in vredesnaam fout zijn aan *Ik onderga het geslagen worden*? Ik vrees: helemaal niets. Maar wat is hier dan aan de hand? Iedereen was het toch met elkaar eens?

Ik vermoed dat in deze discussie vrij snel sprake is geweest van een *generationaliseerd taalgevoel*. Er wordt onmiddellijk een aannemelijke redenering opgezet, en die versterkt de indruk dat een van de zinnnetjes "eigenlijk fout" is. In de oorspronkelijke discussie (tijdens de afwas) was er in elk geval sprake van één moedertaalspreker die geen moeite had met de gewraakte zin, dus het is zeker niet het geval dat alle moedertaalsprekers hem als onacceptabel beschouwen.

Als je probeert om andere nominalisaties in te vullen in de zin *Ik onderga...*, dan valt op dat bij sommige werkwoorden de actieve vorm, en bij andere de passieve vorm de voorkeur heeft. Wat is beter: *Ik onderga het waarderen*, of *Ik onderga het gewaardeerd worden*? *Ik onderga het beledigen* of *Ik onderga het beledigd worden*? Beide zinnen lijken mij in de passieve vorm

het beste. Moet het zijn *Ik onderga het toejuichen* of *Ik onderga het toegejuicht worden*? Beide goed, zou ik zeggen. *Ik onderga het aanbieden van een prijs* of *Ik onderga het aangeboden worden van een prijs*? Alleen de eerste.

Ook valt op dat sommige niet-passieve handelingswerkwoorden heel moeilijk in de constructie passen: *ik onderga het lachen*, *ik onderga het zwemmen*.

Wat onderga je eigenlijk? Een handeling, zeggen de wetenschappers van <http://www.wetenschapsforum.nl>. Maar je kunt veel meer ondergaan dan alleen maar een handeling. Een ervaring, zou je zeggen, maar ook dat lijkt me niet helemaal juist. Het ervaringsaspect zit al in het werkwoord *ondergaan*, dus wat je ondergaat is eerder een *gebeurtenis*. Je ondergaat *een onweer*, je ondergaat *een serenade*, je ondergaat *een feest*, of *kou*. Alles wat je invult in de zin *Ik onderga iets* is dus de beschrijving van een gebeurtenis. Als je een handeling *slaan* invult, beschouw je dus *slaan* niet als handeling, maar als gebeurtenis. Een gebeurtenis waarvan jij een lijdzaam participant bent. Dat zie je bijvoorbeeld in *Ik onderga het lachen*, die misschien in eerste instantie vreemd klinkt, maar die je bij nader inzien heel goed kunt interpreteren als de beschrijving van de gebeurtenis dat er gelachen wordt, waarvan ik op de een of andere manier het slachtoffer van ben (ze lachen om mij).

De vraag is dus hoe je de gebeurtenis waarvan je de lijdzame participant bent, het beste beschrijft: met een actieve vorm, dan wel met een passieve vorm. De gebeurtenis dat iemand jou slaat, kun je volgens mij op twee manieren beschrijven: met *slaan* en met *geslagen worden*. De tweede vorm is zelfs beter als er sprake is van een *habituele gebeurtenis*, een gebeurtenis die zich herhaalt. Het lijkt me beter om te zeggen *Ik onderga het telkens maar weer geslagen worden* dan *Ik onderga het telkens maar weer slaan*.

Dat habituele aspect verklaart waarom *Ik onderga het toejuichen* net zo goed lijkt als *Ik onderga het toegejuicht worden*. Het ondergaan van toejuichingen kan heel goed iets incidentiels zijn, maar ook een terugkerende gebeurtenis. Bij *Ik onderga het aanbieden van een prijs* tegenover *Ik onderga het aangeboden worden van een prijs* ligt het wat dat betreft wezenlijk anders. Het ontvangen van een prijs is bij uitstek een incidentele gebeurtenis. Daarom is de habituele lezing erg onwaarschijnlijk. Forceer je die door een bepaling, dan wordt het meteen een stuk beter: *Ik onderga het telkens maar weer aangeboden worden van prijzen met een zekere gelatenheid*.

Bij nadere beschouwing lijkt me dus weinig mis met *ik onderga het geslagen worden*. Maar misschien pleit het wel voor je als je dit een slechte zin vindt. Dat geeft namelijk aan dat je je niet goed kunt voorstellen dat het een habituele gebeurtenis is. En dat zou het natuurlijk ook niet moeten zijn, maar nu hebben we het niet meer over taalkunde.

Peter-Arno Coppen